

Vihanpidon politiikat

Paul Bew: Ireland: The Politics of Enmity 1789–2006. Oxford University Press 2007 (pehmeäkantinen 2009). xiii + 613 s.

■ Queen's University of Belfastin valtio-opin professori Paul Bew on mielenkiintoinen valinta kirjoittamaan "Irlanti-osuuden" Oxfordin arvostettuun "History of Modern Europe" -sarjaan. Bew on tunnetuimpia Irlantia ja Pohjois-Irlantia tutkineita historioitsijoita viimeisen kolmenkymmenen vuoden ajalta. Bew on myös tutkija, joka on elänyt saman ajanjakson myrskyissä mukana paitsi ammatillisesti niin myös henkilökohtaisesti.

1970-luvulla Bew tuli tunnetuksi ensin vasemmistolaisen opiskelijaliikkeen radikaalina ja vuosikymmenen lopulta lähtien marxilaisesti orientoituneena revisionistina, joka Henry Pattersonin ja Peter Gibbonin kanssa haastoi nationalistisesti värittyä Irlannin historiankirjoitusta. Poliittisesti Bew on 1990-luvulta saakka tullut tunnetuksi eräänlaisen liberaalin unionismin puolustajana. Hän kannattaa näkemystä, jonka mukaan Pohjois-Irlannin säilyminen osana Iso-Britanniaa on perustelua, koska Pohjois-Irlanti jakaa muun Britannian kanssa liberaalin eetoksen, eikä samankaltaista henkistä yhteenkuuluvuutta ole Irlannin tasavallan kanssa saavutettavissa. Bew on toimi-

nut Pohjois-Irlannin taannoinen johtajan, rauhannobelistin David Trimblen neuvonantajana. Bew'n teosta onkin näistä lähtökohdista mielenkiintoista lukea myös tietystä poliittisesta perspektiivistä kirjoitettuna tutkimuksena.

Bew käsittelee Irlannin historiaa saarta repineen konfliktin perspektiivistä. Bew myös vastaa otsikkonsa esittämään haasteeseen onnistuneesti. Kirjan kautta nykypäivän poliittisten prosessien ja jännitteiden taustat asettuvat historialliseen kontekstiinsa ja saaren kompleksinen historia tulee ymmärrettävämmäksi. Näin voimakas näkökulman valinta kuitenkin sulkee paljon pois. Toisenlaisia tai toisten historiaa ei kirjata juuri löydy, mutta kaiken sisäänsä sulkevan tutkimuksen kirjoittaminen aiheesta olisikin tietysti mahdotonta. Kirjan esitystapa on kronologinen, mutta alaluvuissa Bew käsittelee keskeisiä kysymyksiään myös temaattisesti, mikä lisää kirjan luettavuutta ja kiinnostavuutta. Lähde pohjassa huomio kiinnittyy erityisesti suureen määrään sanomalehtiartikkeleita, mikä mahdollistaa runsaan sitaattien käytön ja aikalaiskeskustelun tuomisen elävänä lukijan eteen. Vaikka teos on perusluonteeltaan yleisesitys, onnistuu Bew paikoitellen haastamaan myös aiemman tutkimuksen johtopäätöksiä, eikä kyse ole missään nimessä pelkästä aiemman tutkimuksen synteesistä.

Bew aloittaa teoksensa 1798 Irlannin kansannoususta, joka muodostui saaren käännteentekäväksi tapahtumaksi. Kansannousun myötä sekä katolilaiset että protestantit oppivat pel-

käämään toisiaan – syystäkin. Irlantilaisten kapinointia englantilaisia vastaan johti protestantti Wolfe Tone, joka pyrki yhdistämään eri uskontokunnat yhteisen irlantilaisuuden käsitteen alle. Tästä huolimatta kansannousu johti katolisten ja protestanttien vastakkainasettelun lisääntymiseen ja vakiintumiseen. Protestantit saattoivat vastaisuudessa väittää, että mahdollisuuden saatuaan katolilaiset pyrkisivät toistamaan kansannousun aikana toteuttamansa protestanttien joukkomurhat, kun taas katoliset kokivat, kuinka protestantit oppivat kansannousun aikana käyttämään valtiokoneistoa oman asemansa turvaamiseen. Sama unionistinen toimintamalli toistui myöhemmin Pohjois-Irlannissa.

Kukistetun kansannousun jälkeen solmittu valtio-unioni (1800) oli Bew'n mukaan Yhdistyneen Kuningaskunnan eliitin tietoinen manööveri, jossa katolinen enemmistö Irlannissa muutettiin katoliseksi vähemmistöksi unionissa. Tämän tarkoituksena oli mahdollistaa täydet kansalaisoikeudet katolilaisille, jonka enemmistön tyranniaa Irlannin protestanttiväestön ei enää tarvitsisi pelätä. Valtiounionia siis perusteltiin mahdollisuutena poliittisten jännitteiden lieennytykseen, vaikka Bew esitteleeikin näkökulmia, jotka kyseenalaistavat asian suoraviivaisuuden. Katolisen eliitin integrointi Britannian poliittiseen järjestelmään kuitenkin epäonnistui. Tämä johti myöhemmin irlantilaisen nationalismin radikalisoitumiseen ja kääntymiseen kohti katolista kirkkoa. Valtiounionissa toteutetun protes-

tanttijohtaisen politiikan lopputulos oli, että pluralistisen ja moniarvoisen irlantilaisuuden sijaan 1800-luvulla kehitettiin oppi Irlannin saaren kahdesta kansasta, jonka iskostuminen sekä protestanttien että katolisten kollektiiviseen tajuntaan teki myöhemmin tapahtuneen saaren jaon väistämättömäksi.

Nationalismin nousun keskeisistä henkilöistä Bew on kriittinen etenkin ”Vapauttajana” tunnettua katolilaisen oikeuksien puolesta kamppailutta Daniel O’Connellia (1775–1847) kohtaan. Bew'n mukaan O’Connellin politiikka johti irlantilaisuuden määrittämiseen yhä enemmän katolilaisuuden kautta. Toki osansa kriitikistä saa myös katolilaisia poliittisesta yhteisöstä vieroitaneet Irlannin poliittinen protestanttihegemonia.

Irlannin nälänhätää (1845–52) ei pidetä nykytutkimuksessa enää englantilaisten toteuttamana kansanmurhana, vaan kompleksisempänä monien eri tekijöiden aiheuttamana tragediana. Bew tuo asiaan liittyen esiin myös tuon ajan englantilaisten irlantilaisiin kohdistuneet rasistiset mielipiteet. Irlantilaisia saatettiin pitää laiskana ja kovan kohtalonsa ansainneena kansana. Bew toteaa tällaisten mielipiteiden olleen lopulta marginaalissa ja selittää englantilaisten solidaarisuuden puutetta nälänhädässä ”myötätuntoon väsymisellä” ja sillä, että itsekin kurjuudessa elävän englantilaisen työväenluokan oli vaikea ymmärtää, miksi heidän, eikä Irlannin oman maanomistajaluokan, olisi pitänyt tukea nälkää näkeviä.

Irlannin 1800-luvun Suuri Kysymys oli kysymys maasta.

Maakysymys oli keskeinen myös irlantilaisen nationalismin kehityksessä, sillä Charles Stewart Parnell (1846–91) onnistui maapolitiikallaan ylittämään luokkajaon ja yhdistämään irlantilaisen maanomistajaluokan ja vuokratilajelijät yhden kuvitellun yhteisön jäseniksi. Tämä liitto oli niin kestävä, että esimerkiksi luokkaperusteinen sosialismi ei ole Irlannissa koskaan menestynyt. Bew keskittyy syystäkin Parnelliin, joka onnistui taitavasti yhdistämään parlamentarismin ja nationalistisen uskottavuuden radikaalimman feeniläisyyden puristuksessa. Bew antaa arvon myös Parnellin henkiselle seuraajalle John Redmondille (1856–1918). Parnell ja Redmond pyrkivät Bew'n mukaan irlantilaisuuden ideaan, joka ei olisi perustunut ulossulkemiselle ja vastakkainasettelulle. Tämä on tietenkin Bew'n kommentti myös nykykeskusteluun. Pohjoisen ja etelän eriytyminen ei johtunut pelkästään uskonnosta, vaan alueita erottivat myös sosioekonomiset tekijät. Pohjois-Irlanti teollistui etelää huomattavasti nopeammin ja 1800-luvun lopulla Belfast muodosti Glasgow'n ja Liverpoolin kanssa merkittävän teollisuuskolmion, jonka ulkopuolelle muu Irlanti jäi. Bew'n mukaan Irlannin jako muuttuikin 1880-luvulta saakka lähes väistämättömäksi. Irlannin saaren kaksi kansaa oli muuttunut teoriasta todelliseksi asiantilaksi, sillä yhä selkeämmin pohjoiseen keskittyvä ja teollistumisen tuomasta vauraudesta nauttiva protestanttiväestö ei tunnistanut itseään siitä irlantilaisuudesta, jota radikaalimmaksi

käyvä irlantilainen nationalismi tarjosi.

Irlannin jaon (1921) jälkeen rajan molemmin puolin käyttöön otettu populistinen retoriikka sinetöi jaon. Unionismi poliittisena aatteena katosi nopeasti eteläisestä Irlannista. Samoin kävi rajan eteläpuolelle jääneelle, alkujaan runsaslukuiselle protestanttiväestölle. Bew ei tuo varsinaisesti mitään uutta esille Home Rule -lain tai Irlannin jaon taustoja selvittäessään. Teoksen pitkä aikajänne tuo kuitenkin kiintoisasti esiin sen, että samat Home Rule -lain ongelmat ja jopa institutionaaliset ratkaisut toistuivat uudelleen 1980 ja 1990-luvun keskusteluissa.

Bew on kriittisimmillään käsitellessään nuorta Irlannin valtiota ja sen keskeistä poliittista hahmoa Eamon de Valeraa, joka tosin joutui tilapäisesti paitsioon ollessaan tappion kärsineellä puolella Irlannin sisällissodassa 1921–23. Bew naljailee de Valeran agrariutopistisille suunnitelmille ja moralisoi hänen toimintaansa toisen maailmansodan aikana, jolloin Irlannin puolueettomuus vaikeutti suuresti Britannian sotaponnisteluja. Britit tunnetusti tarjosivat Pohjois-Irlantia de Valeralle vastalahjaksi Hitlerin vastaiseen rintamaan liittymisestä. Kriittisyydessään Bew sortuu jälkiviisasteluun, eikä täysin ymmärrä niitä haasteita, joita legitimitettiin hakevalla pikkuvaltiolla suuren naapurinsa rinnalla oli. Suomalaiselle lukijalle Irlannin nuoren valtion vaikeuksien ymmärtäminen on ehkä helpompaa. Sen sijaan 1959–66 Irlannin pääministerinä toiminutta Sean Lemassia

Bew kehuu estoitta. Lemass istuukin Bew kehrittelemään jatkumoon maltillisista ja kehitystä eteenpäin vievistä irlantilaisjohtajista.

Sodanjälkeisen ajan brittiläisen hyvinvointivaltion kehitys sekä pohjoisen ja etelän elintasokuilun syveneminen tuodaan esiin tutusti. Tässä vaiheessa Bew'n kriittisyys kääntyy kohti Pohjois-Irlantia, jonka johtavat poliitikot eivät taunneet kohenevan elintason tarjoamia valttikortteja, tai Lemassin johtaman Irlannin tasavallan valmiutta vuoropuheluun, vaan kohtelivat itsepäisesti katolilaisia toisen luokan kansalaisina. Bew'n mukaan Britannian olisikin pitänyt puuttua Pohjois-Irlannin paikallishallinnon toimintaan jo ennen kuin tilanne muuttui vuosikymmenten mittaiseksi aseelliseksi konfliktiksi.

Bew tuo hyvin esiin Pohjois-Irlannin konfliktin poliittisen historian ja nostaa esiin oleelliset suuret linjat. Britannia ja Irlannin tasavalta toteuttivat 1990-luvun alkuun saakka politiikkaa, jonka tarkoituksena oli tasavaltalaisliikkeen (Sinn Féin/IRA) marginalisointi. Tämän politiikan kulminaatiopiste oli vuoden 1985 Anglo-Irlantilainen sopimus, joka nosti Pohjois-Irlannin unionistit lähes kapinaan emämaataan kohtaan. Sopimuksessa määritelty Britannian ja Irlannin tasavallan toteuttama ”jaettu auktoriteetti” Pohjois-Irlannin asioissa ei kuitenkaan käytännössä koskaan toiminut ja kaikki konfliktin osapuolet joutuivat lopulta hyväksymään sen, että rauhanprosessista ei voida sulkea pois radikaalimpaa nationalismia edustavaa

tasavaltalaisliikettä. Tämän jälkeen ”kaikkien” hyväksymän rauhansopimuksen aikaansaaminen oli enää ajan kysymys.

Belfastin rauhansopimus 1998 lopetti aseellisen konfliktin, mutta kaikkia tyydyttävää perustuslaillista ratkaisua se ei saanut aikaan. Pohjois-Irlannin paikallishallinto on toiminut yskähdellen ja vallassa ovat tällä hetkellä sekä unionistien että nationalistien tiukkaa linjaa edustavat puolueet. Tämä voi toki olla osoitus myös siitä, että aseellisen uhan väistyessä jyrkistä erimielisyyksistä ollaan valmiita keskustelemaan. Ääripuolueiden voiton ei enää pelätä johtavan väkivaltaan ja konfliktin syvenemiseen.

Bew'n teos on poliittista historiaa puhtaimmillaan, mikä mahdollistaa myös tekijän valitsemien näkökulmien kritisoimisen. Esimerkiksi irlantilaisen nationalismin aatehistoriallista kontekstia tai laajempia yleismaailmallisia kehityskulkuja ei juuri tuoda esille. Tämän tyyppisessä teoksessa näkökulmavalinta ja siinä pysyminen ovat kuitenkin keskeisiä teoksen laatua määrittäviä tekijöitä. Pirstaleiden sijasta Bew tarjoileekin jäntevän ja kokonaisvaltaisen kuvan Irlannin saaren riitaisesta historiasta. Bew ei myöskään tyydy pelkkään ”faktojen” esiintuomiseen vaan esittää reilusti asioiden tulkinnanvaraisuuden, mikä onkin teoksen keskeisiä ansioita.

Jyrki Ruohomäki